

УДК 330.3 (5)

Б. Демчук, аспірант
Інституту міжнародних відносин
Національного авіаційного університету

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН АТР

Проаналізовано сучасний стан, досліджено тенденції та виокремлено стратегічні пріоритети економічного розвитку провідних країн АТР у контексті реалізації проголошених національних стратегій.

Ключові слова: АТР, стратегія економічного розвитку, стратегічні пріоритети, галузева структура, регіональний розвиток, економічне зростання.

Демчук Б. Стратегические приоритеты экономического развития стран АТР.

Проанализировано современное состояние, исследованы тенденции и выделены стратегические приоритеты экономического развития ведущих стран АТР в контексте реализации провозглашенных национальных стратегий.

Ключевые слова: АТР, стратегия экономического развития, стратегические приоритеты, отраслевая структура, региональное развитие, экономический рост.

Demchuk B. Strategic priorities of economic development of the countries of APR.

The modern state of these countries has been analysed, tendencies have been investigated and strategic priorities of economic progress of the leading countries of APR in a context of realization of the proclaimed national strategy are allocated.

Key words: APR, strategy of economic progress, strategic priorities, branch structure, regional progress, economic growth.

Реалії сучасного світу змушують країни вирішувати нові завдання, пов'язані з питаннями відкритої економіки, підвищенням конкурентоспроможності в умовах глобалізації, розвитку науково-технологічної сфери тощо. Для їх вирішення необхідно враховувати сучасні фактори розвитку міжнародних інтеграційних процесів, швидко та гнучко реагувати на появу їх нових особливостей. У цьому сенсі країни Південно-Східної Азії, які зазнали відчутного впливу фінансової кризи 1997–1998 рр.

та світової фінансової кризи 2007–2009 рр., поставлені перед реаліями не тільки необхідності реагувати на швидкоплинні зміни світогосподарських умов, але і розробляти і впроваджувати нові стратегії економічного розвитку. Регіон АТР за останні десятиріччя був найбільш динамічним, темпи економічного зростання у 9 разів випереджали середньосвітові. Країни АТР є надзвичайно конкурентоспроможними на різних сегментах світового ринку, включаючи країни Азійського континенту та Океанії, значення яких у системі міжнародних економічних відносин, насамперед у басейні Тихого океану, неухильно зростає. Певним чином це пов'язано з підвищенням актуальності таких факторів, як сприятливе географічне та військово-стратегічне розташування держав регіону, їхні багаті природні ресурси та соціально-трудовий потенціал, зростання політичного впливу та економічний розвиток. Важливим фактором є технологічні переваги на новому, п'ятому етапі технічної революції.

Регіон АТР неоднорідний і не складає групи країн, для яких характерні ті чи інші спільні тенденції соціально-економічного та політичного розвитку. Стратегічні пріоритети економічного розвитку країн АТР розповсюджується на всі сфери міжнародної економічної діяльності, тому очевидним є той факт, що міжнародні інтеграційні процеси розвиваються як на мікро-, на макро-, так і на глобальному рівні. Китай та Індія, як країни з найбільшою кількістю населення (40 % світового показника), є економічними суб'єктами з ринками, що формуються, загальна кількість населення яких становить значну частку населення всієї планети та світового ВВП, почали вносити значимі зміни в економічний розвиток країн Азії та світу.

За підсумками 2009 р., Китай став провідним світовим експортером, обігнавши Німеччину. Зростання загального обсягу експорту КНР у грудні 2009 р. порівняно з груднем попереднього року збільшилося на 17,7%. Німецькі аналітики раніше прогнозували, що ФРН втратить статус світового лідера з експорту. Новий статус Китаю багато у чому символічний, проте він говорить про здатність підприємств країни, виробництво на яких не потребує великих витрат, підтримувати високий рівень продажів незважаючи на зниження споживчого попиту через світову фінансову кризу.

Незважаючи на зростання обсягів експорту, товарообіг КНР у 2009 р. зменшився на 13,9% порівняно з 2008 р. – до 2,21 трлн дол. Крім того, складний економічний стан у світі позначився і на інших показниках китайської економіки у минулому році. Так, за вказаний період профіцит у зовнішній торгівлі Китаю знизився на 34,2% – до 196,1 млрд дол. Загальний обсяг експорту скоротився на 16% порівняно з даними за 2008 р. і склав 1,2 трлн дол., а імпорт скоротився на 11,2% – до 1,01 трлн дол.

Так, у результаті вивчення Китаєм питань стабілізації економічної ситуації, виходу з фінансової кризи, а також економічного і соціального розвитку виникло рішення, яке полягає у необхідності розширення внутрішнього попиту у країні, особливо споживчого. Вважається, що на сучасному етапі тільки структурний перерозподіл економіки може сприяти економічному зростанню Китаю, при цьому необхідно сконцентрувати зусилля на наукових і технологічних розробках, розвитку нових видів енергоресурсів і матеріалів, біофармацевтичної продукції, енергозбереженні та охороні навколишнього природного середовища. Необхідно також розвивати нові галузі, які будуть сприяти появі нових територіальних точок економічного зростання. І тільки скорегувавши структуру економіки, можливо досягти її стабільного і стійкого розвитку [1]. Упродовж останніх кількох років в Індії спостерігається істотна активізація діяльності національних науково-дослідних центрів, які спеціалізуються у сфері ядерного паливного циклу. З огляду на це департамент атомної енергетики (ДАЕ) цієї держави зацікавлений у розвитку співробітництва з іноземними виробниками сучасних високотехнологічних приладів, зокрема, просвічуваних і растрових електронних мікроскопів (ПЕМ, РЕМ) та мас-спектрометрів, що створює сприятливі умови для реалізації продукції ВАТ "Селмі" (м. Суми) на ринку Індії. За оцінками індійських експертів, у 2008 р. загальні потреби національних центрів та установ країни у ПЕМ і РЕМ різних модифікацій становитимуть відповідно близько 20 й 100 одиниць.

Китай давно розробив стратегію, яка розглядає регіональну економіку як основу сприяння розвитку економіки у цілому. За 30 років після початку проведення політики реформ і відкритості приморські райони, у тому числі райони дельт річок

Чжуцзян і Янцзи, а також економічна зона навколо затоки Бохай розвивалися швидкими темпами і стимулювали економічний розвиток у центральних і західних районах країни. У зв'язку з підвищенням собівартості трудових ресурсів, ревальвацією китайського юаня, а також обмеженими земельними ресурсами та іншими факторами частина діючих у східних районах країни підприємств почала переміщати свої виробничі потужності у центральні та західні райони. Центральні райони, до яких входять 6 провінцій, складають 28% від загальної кількості населення Китаю і понад 20% його ВВП, і є головними зерновирощуючими районами, центральною ланкою державної транспортної мережі і важливою базою енергетичної промисловості та виробництва сировинних матеріалів, і своїми географічними та ресурсними перевагами залучають все більшу кількість закордонних інвесторів та інвесторів із приморських районів країни, зокрема Сянгану [4].

З 2008 року провінції Хубей, Цзянси і Аньхой, включені в економічний коридор уздовж річки Янцзи, зберігали динамічний економічний розвиток, який перевищує середній загальнонаціональний показник. У кінці III кварталу 2009 року вони увійшли до першої десятки по економічному зростанню. А у провінціях Хенань і Хунань, через територію яких проходить центральна ділянка залізничної магістралі Пекін–Гуанчжоу, ВВП перевищив у 2009 позначку в 1 трлн юанів у кожному з них.

Вбачаючи переваги від розвитку регіональної економіки, Держрадою Китаю з 4 травня по 1 липня 2009 року затверджено п'ять великих проектів з розвитку регіональної економіки, зокрема створення трьох економічних зон уздовж східного узбережжя Китаю, а саме: економічної зони західного берега протоки та економічних поясів у приморських регіонах провінцій Цзянсу і Ляонін, що у свою чергу повинно позитивно розкрити регіональні переваги, перетворюючи їх у нові полюси економічного зростання Китаю.

Незважаючи на труднощі у розвитку у дельтах річок Чжуцзян і Янцзи, пов'язані із залученням у ці регіони інвестицій, прикладом перетворень у них уже може стати офіційна задача у експлуатацію у грудні 2009 року у цьому районі (зона техніко-економічного розвитку м. Ухань, адміністративного центру

провінції Хубей (Центральний Китай)) заводу, який здатний випускати щорічно 6000 електрогенераторів і 30 тис. двигунів для електрогенераторів (Акціонерна компанія "Cummins"). Це стало третім проектом цієї компанії, який зданий в експлуатацію у цій зоні. У 2008 р. обсяг реалізації продукції компанії "Cummins" у Китаї перевищили 2,3 млрд дол. США. Для компанії "Cummins" Китай вже став найбільшим і найбільш швидкозростаючим закордонним ринком і буде пріоритетом для інвестицій компанії у майбутньому, а центральні райони Китаю будуть знаходитися у центрі уваги її інвестиційної діяльності. Надзвичайно швидкий економічний розвиток міста Ухань дає загальне уявлення про стрімкий економічний розвиток у центральних районах Китаю. У міру здійснення стратегії підйому Центрального Китаю центральні райони країни, що знаходяться у центрі "великого хреста", сформованого річкою Янцзи (із заходу на схід) та залізничною магістраллю Пекін–Гуанчжоу (з півночі на південь), перетворюються на нове джерело економічного зростання Китаю.

У результаті переміщення у центральні райони Китаю капіталовкладень провідних підприємств світу, у тому числі світового лідера з виробництва двигунів, у зоні техніко-економічного розвитку міста Ухань спостерігається прискорене економічне зростання, яке п'ять років поспіль складає понад 20%, а ВВП міста зростає двозначними цифрами вже упродовж 14 років поспіль. Незважаючи на фінансову кризу, вперше ВВП Уханя досяг за 10 місяців 2009 року 360,7 млрд юанів із приростом 12,4% порівняно з аналогічним періодом минулого року [4].

Для активного реагування на міжнародну фінансову кризу Держрада Китаю оприлюднила 9 листопада 2008 року План зі стимулювання економічного розвитку. Згідно з цим планом, Китай готовий протягом двох років здійснити десять заходів і вкласти 4 трлн юанів для економічного розвитку у провідних сферах та ключових ланках країни, зокрема розширення внутрішнього попиту, регулювання структури, підвищення добробуту народу та стимулювання економічного зростання [2].

За результатами проведення заходів було досягнуто прогресу у реформуванні економічної системи. Зокрема, продовжує поглиблюватися реформа державних підприємств і монопольних галузей, безперервно поліпшуються умови для розвитку

приватного сектору економіки. Після реструктуризації скорочено кількість центральних підприємств з 142 у кінці 2008 року до 136. Розширюється сфера експерименту зі створення Рад управління по стандартизації, кількість підприємств, які здійснюють експеримент, збільшилася на сім. Держрада Китаю вирішила здійснити передачу державних пакетів акцій на внутрішньому ринку цінних паперів, розширивши канали збору грошей для фондів соціального забезпечення. Йде прискорення реформи системи телекомунікацій, втілюється у життя функціонування всієї бізнес-сфери підприємств, введена видача ліцензій на 3G мережі, скасована різниця у цінах на внутрішні та зовнішні мережі та ін. [3].

У Китаї покращується загальна ситуація зі злиття капіталу підприємств малого та середнього бізнесу. П'ять великих державних комерційних банків, акціонерні комерційні та деякі міські комерційні банки відкрили у головних офісах спеціальні установи з надання фінансових послуг для малих і середніх підприємств. Досягнуто прогрес у реформуванні фінансової системи і зміцненні основи ринку капіталу.

Після акціонування Сільськогосподарського банку Китаю у 31 провінції (автономних районах і містах центрального підпорядкування) були створені нові експериментальні сільські фінансові установи. Здійснено реформування і вдосконалення системи випуску первинних акцій. Тимчасові заходи по випуску та управлінню на ринку іменних акцій сприяли в основному створенню на первинному ринку базових систем акцій.

Продовжує поглиблюватися реформа цін на ресурси, безперервно оптимізується інституціональний механізм енергозбереження та скорочення викидів. Поглиблюються реформи ринку нафтопродуктів і податкових виплат, повністю скасовані 6 видів податків, у тому числі податок на ремонт доріг та ін. У 12 провінціях у два етапи зупинений збір платежів на поліпшення другорядних доріг. Здійснюється політика зниження або повного звільнення від плати податків щодо економії енергії та захисту навколишнього середовища. У деяких регіонах вперше розгорнуто експериментальні торговельні точки збору платежів за користування забруднюючими навколишнє середовище речовинами: діоксидом сірки та хімічним киснем.

Продовжує високими темпами збільшуватися зростання фінансових доходів Китаю. У листопаді 2009 року цей показник досяг 502,93 млрд юанів (приблизно 73,7 млрд дол. США), збільшившись на 123,69 млрд юанів, або 32,6% порівняно з тим же місяцем минулого року. Фінансові доходи країни зростають у зв'язку із проведенням реформи системи ціноутворення, а також податків і зборів стосовно нафтопродуктів.

Незважаючи на спад провідних галузей Китаю початку 2009 р., включаючи металургійну, обробну, легку і текстильну промисловість, вже за перші 5 місяців 2009 року виплавка сталі у Китаї виросла на 0,54%, у той час як у провідних країнах-виробниках вона скоротилася на 36%. Однак у цей відрізок часу прибуток великих китайських металургійних підприємств знизився на 97,2%. Надлишкові виробничі потужності перевищили 150 млн тонн. У січні–червні експорт одягу та аксесуарів скоротився на 8,5%, проте реалізований текстильними підприємствами країни прибуток, завдяки розширенню збуту на внутрішньому ринку, склав 42,7 млрд юанів при зростанні на 1% [5].

Також відбулося зростання у автомобілебудуванні Китаю. Прийняті урядом Китаю заходи, націлені на стимулювання внутрішнього споживання, надання дотацій при купівлі сільськими жителями автомобілів і сільгоспмашин, дали потужний поштовх розвитку обробної промисловості. З березня по червень 2009 року щомісячний обсяг виробництва і реалізації автомобілів у Китаї перевищив 1 млн одиниць, що вивело країну на лідируюче становище у світі.

Для ряду китайських галузей світова фінансова криза, з одного боку, є винуватцем виниклих труднощів, з другого, надає шанс для впорядкування структури та виходу на більш високий рівень розвитку.

Завдяки дієвим заходам з розширення інвестицій, приріст виробництва масштабних промислових підприємств Китаю виріс з 3,8% у березні до 8,9% у травні 2009 року. У підприємств з'явилися зрушення у процесі виходу зі скрутного становища. У січні–травні 2009 року загальна сума інвестицій у реалізацію нових проектів у всіх містах і селищах країни збільшилася на 95,9% порівняно з відповідним періодом попереднього року.

Обсяг капіталовкладень у нерухомість виріс на 6,8%. Темпи зростання опинилися на 5,8% вище за рівень попередніх двох місяців.

Поряд із подальшим розширенням інвестицій, у країні збільшився попит на сталевий прокат, цемент та інші види промислової продукції, що збільшує можливості для працевлаштування і підвищення рівня доходів населення. З огляду на економічну ситуацію, китайська економіка вже у другій половині 2009 року вступила у ключовий період стабілізації та відновлення зростання.

Позитивні результати роботи Китаю і у діловому партнерстві. У Пекіні 27 червня 2009 року було засновано представництво Американсько-Китайської торгової палати, яка є однією з найбільш представницьких міжнародних торгових палат США і охоплює тільки у КНР і США більше 2700 підприємств, загальні обсяги активів яких становлять понад 500 млрд дол. Через фінансову кризу американські інвестори не впевнені у позитивному розвитку економіки США і вкладанні у США інвестицій. Вони з великим оптимізмом дивляться на перспективи китайської економіки, активно шукають підходящі інвестиційні проекти у Китаї. Порівняно зі США китайська фінансова система у основному є здоровою і стабільною. Після спалаху кризи економіки більшість країн світу знаходиться у стані депресії, а китайська економіка підтримує неухильне зростання і це має велику привабливість для інвесторів США. Китай залишається "гарячою точкою" у світі по інвестиційній привабливості [6].

У березні 2010 року прем'єр-міністр Китаю Вень Цзябао висловив побоювання, що долар, який слабшає, негативного впливає на вартість резервів КНР, які становлять 2,3 трлн дол.

У 2009 р. Китай дозволив 365 компаніям у Шанхаї і у південній провінції Гуандун з 2 липня 2009 року використовувати юань при розрахунках за транскордонні торговельні операції з Гонконгом та учасниками Асоціації країн Південно-Східної Азії. І уже у жовтні 2009 року КНР розмістила у Гонконзі облігації загальною вартістю 6 млрд юанів з тим, щоб підвищити "міжнародний статус" національної валюти.

У зв'язку з цим у травні 2009 року торгова делегація, організована Американсько-Китайської торговельною палатою,

відвідала Китай з ознайомчою метою і підписала у Пекіні, Тяньцзіні, провінціях Хебей, Цзянсу, Цзянсі, Хубей і інших містах низку угод про наміри щодо здійснення інвестиційних проєктів на загальну суму понад 20 млрд дол. США [6].

Про початок об'єднання співпраці Росії й Індії свідчить делійська зустріч Прем'єр-міністр Росії В. Путіна з президентом Індії Пратібха Патіл 12 березня 2010 р., у ході якої обговорювалися питання військово-економічного співробітництва та за результатами якої підписано близько 15 документів, у тому числі контракти на суму понад 10 млрд дол.

Крім того, підготовлені пропозиції з розширення використання лізингових операцій при постачанні машино-технічної продукції і підготовлено угоду про інформаційно-аналітичне співробітництво між центробанками країн СНД. Стосовно даної угоди центробанки будуть обмінюватися інформацією та досвідом із реалізації грошово-кредитної політики і регулювання фінансового ринку. Передбачалося, що підписання угоди відбудеться у квітні 2010 року. Чергове засідання міністрів фінансів СНД планується провести у кінці поточного року або на початку 2011 року.

Виступаючи з лекцією у Йоганнесбурзі та говорячи про ситуацію з китайською національною валютою, глава МВФ Домінік Стросс-Кан 9 березня 2010 р. повідомив, що юань, як і раніше, "дуже серйозно недооцінений". Концентрація КНР на внутрішньому розвитку може привести до зміни курсу юаня "в найближчі місяці". "Криза підштовхнула рух китайської економіки до більш традиційної моделі зростання і з цієї моделі повинна відбутися ревальвація юаня. Зміни можуть відбутися у найближчі місяці".

Європейські керівники фінансових установ виступають за швидку зміну курсу китайського юаня до євро. За останні місяці 2010 року, разом з ослабленням долара до євро, свої позиції здавав і юань. Однак це дало китайським виробникам перевагу на світових ринках.

Як уже зазначалося, оприлюднений 09.11.2008 р. Держрадою Китаю План зі стимулювання економічного розвитку по виходу з фінансової кризи, сильно відрізняється у напрямках фінансування від плану стимулювання економіки США. Згідно з висунутим

Білим домою планом з економічного стимулювання, Міністерство фінансів США випустило позики до 700 млрд дол. США з метою закупівлі ненадійних активів банківської системи для досягнення цілі по стабілізації ринкової ціни і відновленню ринкової довіри. Порівняно з цим План з економічного стимулювання, розроблений Держрадою Китаю, передбачає грандіозний план по вкладенню 4 трлн юанів на інфраструктурне будівництво та вдосконалення системи соціального забезпечення, зокрема, будівництво нових залізниць, метро, аеропортів та відновлення після землетрусу провінції Сичуань [7].

Зазначимо, що у ході прийняття фінансово-політичних заходів для стимулювання економіки Китай і США мають різні акценти. Одна з головних причин полягає у тому, що Китай і США мають істотну різницю у моделі економічного розвитку.

У США значну частку займає віртуальна економіка, тобто фінансова галузь, яка вносить великі вклади у забезпечення стабільності економіки в останні роки. Однак цього разу криза сталася саме через віртуальну економіку. У міру збільшення "піни" фінансових капіталів іпотечна криза викликала те, що економіка США переживає фінансову бурю і величезні труднощі. З цього погляду, план США по вкладенню 700 млрд дол. США у фінансовий ринок також відповідає цьому "синдрому". Більше того, Глава МВФ Домінік Стросс-Кан у березні 2010 року відкрито заявив, що світу потрібно готуватися до наступної економічної кризи, незважаючи на сьогоднішнє відновлення світової економіки [8].

Разом з цим реальна економіка займає значну частку і в економіці Китаю. Капітальний ринок Китаю має недовгу історію, до речі, ступінь відкритості капітального ринку Китаю переживає відносну відсталість у загальному плані народного господарства. У цьому сенсі фінансова криза головним чином впливає на реальну економіку Китаю. У міру поглиблення депресії економіки на Заході намічається погіршення клімату щодо участі Китаю у конкуренції на міжнародному ринку. Незважаючи на те, що обсяг експорту Китаю збільшується, його темпи помітно знижуються. У цьому разі стимулювання внутрішнього попиту мало більш велику значимість, ніж спрямованість економіки на експорт. Китай розробив план

по стимулюванню власної економіки на суму 4 трлн юанів, який націлений на інфраструктурне будівництво та вдосконалення системи соціального забезпечення тому, що він добре зважив реальні умови і на основі даних спрямував основні зусилля на внутрішній розвиток, а не на експорт.

До стратегічних пріоритетів провідних країн Південно-Східної Азії відносяться стимулювання економічного розвитку у провідних сферах та ключових ланках країни, зокрема розширення внутрішнього попиту, регулювання структури, підвищення добробуту народу та стимулювання економічного зростання, використання регіональних переваг завдяки створенню спеціальних економічних зон, що мають перетворитись на нові полюси економічного зростання та розвиток "економічних коридорів".

З цією метою стратегічним пріоритетам відповідає реформування економічної та інституційної системи. Зокрема, удосконалення регулювання державними підприємствами, галузями природних монополій, умов розвитку приватного сектору економіки завдяки податковим заходам та полегшенню доступу до фінансових ресурсів.

Список використаної літератури

1. В прибрежных районах Китая будут созданы новые полюсы экономического роста // Интернет видання "Жэньминь Жибао" он-лайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russian.people.com.cn/31518/6726061.html>.

2. Госкомитет по делам развития и реформ КНР обнародовал план использования 4 трлн юаней инвестиций в рамках пакета мер экономического стимулирования: // Интернет видання "Жэньминь Жибао" он-лайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russian.people.com.cn/31518/6663665.html>

3. Новый прогресс в реформе экономической системы в первом полугодии: // Интернет видання "Жэньминь Жибао" он-лайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russian.people.com.cn/31518/6717339.html>

4. Подъем центральных районов Китая стал "двигателем внутреннего сгорания" для выхода национальной экономики из-под влияния финансового кризиса: // Интернет видання "Жэньминь Жибао" он-лайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russian.people.com.cn/31518/6840220.html>

5. В первом полугодии этого года в Китае был отмечен рост в ряде отраслей при наблюдающемся спаде во многих отраслях // Интернет видання "MOFCOM" [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://russia.mofcom.gov.cn/aarticle/counselorsreport/200907/20090706402377.html>.

6. Инвесторы США с оптимизмом смотрят на перспективы китайской экономики // Интернет видання "Жэньминь Жибао" он-лайн [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://russian.people.com.cn/31518/6688470.html>

7. Большая разница между 4 трлн юаней Китая и 700 млрд дол. США // Интернет видання Жэньминь Жибао он-лайн [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://russian.people.com.cn/95181/6538611.html>

8. Глава МВФ призывает готовиться к новому кризису // Интернет видання УКРБИЗНЕС [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrbiznes.com/news/business/66392.html>

Стаття надійшла до редакції 23.12.2010 р.